

AMİSOS / AMISOS

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5 (Aralık/December 2018), ss./pp. 493-514

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

Makale / Article

Geliş Tarihi/Received: 12. 11. 2018
Kabul Tarihi/Accepted: 17. 12. 2018

ALANYA GELENEKSEL KONUTLARINDA KAPILAR¹

DOORS AT THE TRADITIONAL HOUSES IN ALANYA

Nisa YILMAZ ERKOVAN - Nazmiye Gizem ARI*

Özet

Tarih boyunca stratejik öneme sahip olan Alanya, bu önemini her zaman korumuştur. Geleneksel konut mimarisinin seçkin örnekleri Alanya'da görülmektedir. Özellikle kale çevresinde konumlanmış yapılar oldukça eğimli bir arazi üzerinde maksimum gün ışığı ve rüzgârdan faydalanacak şekilde teraslanarak inşa edilmişlerdir. Kale dışında ise konak olarak adlandırılan yapılar karşımıza çıkmaktadır. Evlerin ve dolayısıyla mahremiyetin dışarı açılan yüzü kapılar ve pencereler olmuştur. Geleneksel yapılarda kapılar, bize ev halkı hakkında bilgiler sunabilmektedir. Kapılar yanında kapıların üzerinde bulunan kapı tokmak ve halkaları da gelen kişi için veya ev sahibi için bir takım mesajlar ve bilgiler içermektedir. Bu bağlamda Alanya geleneksel konutlarında kapılar, arazi çalışmaları, sözlü görüşmelerle ve literatür araştırmalarıyla desteklenerek, yapım malzemeleri, bezemeleri, kilit sistemleri incelenerek kültür ve mekan etkileşimi tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alanya, Kapı, Geleneksel Mimari, Konut, Yapı.

¹Bu makale 30 Ekim-3 Kasım 2018 tarihleri arasında Alanya'da düzenlenen IV. INES International Academic Research Congress (INES - 2018)'de bildiri olarak sunulmuştur.

* Nisa YILMAZ ERKOVAN, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı, Alanya, ANTALYA, Türkiye, e-posta: nisa.erkovan@alanya.edu.tr
Nazmiye Gizem ARI, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Akseki MYO Mimarlık ve Şehir Planlama Böl. Mimari Restorasyon Programı Alanya, ANTALYA, Türkiye, e-posta: gizem.ari@alanya.edu.tr

Abstract

Alanya which has strategic and geopolitical importance throughout history, has always maintained this importance. Selected examples of traditional residential architecture are seen in Alanya. In particular, the structures located around the castle are built on a very inclined terrain with a terrace to benefit from the maximum daylight and wind. Outside the castle, the buildings that are called as mansion are confronted. The faces of the houses and hence of privacy which opens to outside are out doors and windows. The doors in traditional buildings can provide us with information about the household. These items, which are esthetically valuable for the building, also contain social and cultural messages. Beside the door, door knobs and rings on the doors also contain a number of messages and information for the coming person or for the host. In this context, construction materials and lock systems of the doors in the traditional houses of Alanya were examined and the cultural and space interactions were discussed by supporting the field studies, oral interviews and literature researches.

Key words: Alanya, The door, Traditional Architecture, Residence.

GİRİŞ

Tarih boyunca stratejik ve jeopolitik öneme sahip olan Alanya, Akdeniz'in doğu-batı ticaret yolları üzerinde ve Orta Anadolu'nun güneye açılan kapısı konumunda olduğundan bu önemini her zaman korumuştur. Alanya'nın Kuzeyinde Toros Dağları, güneyinde Akdeniz, doğusunda Gazipaşa batısında Manavgat bulunmaktadır (Şekil 1). Yapılan araştırmalarda tarihinin Üst Paleolitik Döneme kadar inen Alanya (Kökten 1959: 12) M.Ö. 2. yy.'da topoğrafyasının uygunluğu nedeniyle doğal savunma kolaylığı ve küçük limanı ile korsanların yatağı haline gelmiştir (Lloyd-Rice 1989: 1). Strabon (XIV.668; 1987: 230) Coğrafya'sında Alanya'yı sarp bir kaya üzerine kondurulmuş hisar olarak tanımlamıştır. Roma, Bizans dönemlerinde de yerleşim gören Alanya, Selçuklular'ın kışlık merkezi olarak "Alâiye" adıyla oldukça parlak dönemler ve imar faaliyetleri geçirmiştir (Konyalı, 1946: 57-58; Şener 1984: 7). Alanya ilk defa 1523'te tamamlanan ve Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf edilen Piri Reis'in Akdeniz Atlas'ında gösterilmiştir (Lloyd-Rice 1989: 8). 1933 yılında "Alaiye" ismi "Alanya" olarak değiştirilmiş ve bu şekilde günümüze kadar kullanılagelmiştir.

"Ev" kavramının oluşmaya başlamasıyla zamanla gelişen sokak dokusu ve mahallelerle birlikte toplumsal yapı gelişmiş ve bu gelişim yapılar da yansımaktadır. Yapıların konumu, biçimlenişi ve kullanılan malzeme iklim, topoğrafya ve kültürel yapıya göre değişim göstermektedir. Konutlarda yazın ve kışın kullanılan odalar düşünülmüş ve bu odaların yönlendirmesi, büyüklüğü, duvar kalınlığı ve malzemesi ona göre seçilmiştir. Oda kavramından başlayan Türk Evi'nde tek bir oda günlük yaşamda ihtiyaç duyulan yeme, yatma, oturma, ısınma ve yıkanma gibi eylemlerin hepsini barındırmaktadır. Bu odaların bir aradalığı ve bir ortak alanda birleşmeleri geleneksel konutları oluşturmuştur. Ortak alanlar ihtiyaçlara ve iklimsel değişikliklere göre şekillenmiştir. Konutlar genellikle bu ortak alanlar üzerinden plan tipolojisi yapılarak sınıflandırılmıştır. Sofa, hayat, eyvan olarak da adlandırılan

bu ortak alanlar üzerinden geleneksel Türk Evi ile ilgili tipolojik çalışma ilk olarak Sedat Hakkı ELDEM yapmıştır (Eldem 1954). Geleneksel Türk evlerinin mimari yapısı incelendiğinde evlerin önceleri 1 katlı olduğu ancak daha sonra kentleşme ile birlikte 2 ya da 3 katlı evler yapıldığı görülmektedir. Ancak esas kat yine tektir ve yaşam bu katta geçmektedir, diğer katların ahır, depo, mutfak gibi işlevleri bulunmaktadır (Eldem 1954: 12-13). “Türk Evi” olarak nitelendirilmiş geleneksel konut mimarisinin seçkin örnekleri Alanya’da görülmektedir. Alanya evleri, ahşap hatıllı yığma taş duvarlı, genellikle iki katlı inşa edilmişlerdir. Girişler genellikle çift kanatlı kapılar ile sağlanmış olup, tek kanatlı kapı bulunan evler de bulunmaktadır. Evler, eğimli arazide planlandığı için bitişik ve kademelidir. Eğimden dolayı alttaki evin toprak damı, üstteki evin gezinme alanı olarak kullanılmıştır. Sokaklar eğime paralel oluşturulmuş ve eğime dik olan sokakların bazıları merdivenlidir. Evlerin giriş kapıları eğime göre düzenlenmiştir. Manzara yönündeki cepheden veya yan cepheden giriş sağlanmıştır. Sokakların dar ve dik yapısı tekerlekli araç trafiğine izin vermemektedir. Alanya evlerinde zemin katlar Geleneksel Türk Evlerinde olduğu depolama, ahır, sarnıç olarak kullanılan kapalı, taş döşeli bir avludan oluşmaktadır. “Gedey” adı verilen bu bölümden bir merdivenle üst kata yaşam alanına çıkılmaktadır. Üst kattaki mekânlar, oturma, yaşama, yeme, misafir ağırlama gibi işlevlere sahiptir. “İç Sofalı” olarak tanımlayabileceğimiz evlerde sofanın özelleşmiş bölümleri “çağnışır” veya “mabeyn” olarak adlandırılmaktadır. Konak olarak incelenen konutlar ise kale içindeki evlerden farklı olarak biraz daha büyük ve iklim şartlarına göre kullanılan “yazlık” ve “kışlık” mekânlar bulunmaktadır (Şener 1984: 10). “Dış Sofalı” olarak adlandırabileceğimiz yazlık bölüm manzara yönünde, genel olarak zemin katta ahşap dikmeli, üst katta ahşap karkas üzerine ahşap kaplama ve bazen de kırıktı sıvalı olarak oluşmuştur. Çatısı genellikle eğimli ve alaturka kiremit örtülüdür. Kışlık mekânlar ise rüzgâr ve esintilere kapalı küçük pencereci mutfağı da için de barındıran kapalı mekânlardır. Zemin ve üst katta taşıyıcı taş duvarlar ve sıkıştırılmış killi toprak örtülü düz dam olarak oluşturulmuştur (Şener 1984: 11).

Tüm yapılarda olduğu gibi geleneksel Alanya konutlarında da evlerin ve dolayısıyla mahremiyetin dışarı açılan yüzü kapılar ve pencereler olmuştur ve bize ev halkı hakkında bilgiler sunmaktadırlar. Estetik olarak yapı için değerli olan bu öğeler aynı zamanda sosyal ve kültürel mesajları da bünyesinde barındırmaktadır. Kapılar yanında kapıların üzerinde bulunan kapı tokmak ve halkaları da gelen kişi için veya ev sahibi için bir takım mesajlar ve bilgiler içermektedir. Makalenin konusunu Alanya geleneksel konutlarında kapılar oluşturmaktadır. Kapılar dış kapılar olarak ele alınmıştır, konut iç kapılar incelenmemiştir.

YÖNTEM

Alanya’da bulunan konutlar kale içinde bulunan konutlar ve dışında bulunan konaklar olarak sınıflandırılmıştır. Kale içinde 10 adet konut, kale dışında 11 adet konak kapısı incelenmiştir. Bu bağlamda, orijinal olmayan kapılar, iç kapılar ile evlerin yapım şekli, çatılar, taşıyıcı sistemleri gibi hususlar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırma kapsamında incelenen geleneksel evlerin seçimi yapılırken, geleneksel yapısını koruyan evler ve bu evlere ait orijinal kapılar tercih edilmiştir. Kapıların malzemeleri, yapım tekniği, süsleme ve aksesuar durumları, kapıların koruma ve bozulma durumları, kullanılan ağaç incelenmiştir. Kapıların fotoğrafları çekilmiş, çizimleri yapılarak belgelenmiştir.

BULGULAR

Yapılan incelemelerde Alanya geleneksel konutlarında kapıların birçoğunun restorasyon sırasında yenilendiği, bazılarının da kullanıcıları tarafından değiştirildiği gözlemlenmiştir. Alanya geleneksel konut kapıları genellikle süslemesiz kapılardır. Kale içindeki kapılarda tek

ve çift kanat karışık olarak görülürken kale dışındaki konakların hepsinde çift kanatlı kapı bulunmaktadır. Çift ve tek kanatlı kapılardan oluşan konutlarda hemen hemen hepsinde kapı halkası mevcutken, kapı tokmakları hepsinde bulunmamaktadır. Çam, sedir ve ardıç ağaçlarının kullanıldığı kapıların hepsinde kapı kasası bulunmaktadır. Kasaların hepsi korunarak günümüze ulaşmışken kanatlarda deforme daha fazladır.

Alanya Kapıları

Kapı, sözlük tanımıyla bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme boşluğu olarak tanımlanabilir (Hasol, 1995: 231). Neolitik dönemde güvenlik sebebiyle Çatalhöyük'te olduğu gibi bitişik yapılan konutların girişleri çatıda küçük boşluklar açılarak bunların kapatılması ile sağlanmıştır. Bunlara kapıların ilk örnekleri denilebilir. Daha sonra sokaklar oluşmaya başladıkça kapılar evlerin üstünden cephelerine inmiş ve evlerin sokağa açılan yüzü olmuştur. Mahremiyet olgusu, teknolojik gelişmeler ekonomik durum değiştiğçe kapılar da şekillenmiş, büyümüş ve önem kazanmıştır. Kapılar yapıdaki konumuna göre farklı büyüklük, şekil ve özellikte olmaktadır. Avlu kapısı, giriş kapısı, oda kapısı, ahır kapısı gibi değişik mekânlara yapılan kapıların büyüklük ve niteliği de farklı olmaktadır.

Kabaca kasa ve kanattan oluşan kapılar bir yerden bir yere geçişi sağlama, geçişi kesme, bulunduğu yapının güvenlik, ses ve ısı yalıtımı, güneşin etkilerinden koruma gibi işlevleri yerine getirmektedir (İzgi-Aysel 2003: 39). Kasa, kapının sabit bölümü olup, kapı boşluğuna geçirilerek kanatları taşıyan çerçeve olarak (Hasol, 1995: 237), kanat ise kapının hareketli olan bölümü olup düşey bir eksen etrafında dönerek açılıp kapanan kapağı olarak tanımlanabilir (Hasol, 1995: 231). Kapı kanatları tek, çift veya daha çok sayıda olabilmektedir. Kasa ve kanat duruma göre sac, alüminyum, ahşap, demir, plastik malzemeden yapılabilir. Geleneksel yapılarda genellikle ahşap malzeme kullanılmış olup, ahşap kapı kanatlarının yapımında iki temel yöntem bulunmaktadır (Şekil 2). Birincisi; kuşak ve çapraz adı verilen parçalar üzerine yan yana gelecek şekilde çivilenen kapı kanadı türü olan Lata (Çakma) Kapı Kanadıdır (Hasol, 1995: 232; Binan, 2000; 58-59). İkincisi; seren, başlık ve kayıtları arasında kalan boşluğa tahta, kontrplak veya odun lifi levha geçirilmiş kapı olup, aynalı kapı, tablalı kapı da denilmektedir (Hasol, 1995: 234; Binan, 2000; 64). Tablalı kapılarda künde kari (geometrik) veya rölyef (kabartmalı) süslemeler görülebilmektedir. Bu iki yöntem dışında her iki yöntemin karışık kullanıldığı üçüncü bir biçim daha bulunmaktadır. Kapı kanadının ön yüzü tablalı iken arka yüzünde çakma kapı tekniği görülmektedir. Kapıların ana malzemesi ahşap olmakla birlikte, kapı üzerine veya üstüne açılan ışıklıklarda cam ve demir korkuluk kullanılmıştır. Cam geleneksel konutlarının yapıldığı ilk dönemde pahalı ve ulaşılması zor bir malzeme olduğundan konutlarda pencerelerin üstüne normal pencerelerden daha küçük tepe üstü ışıklıklar camdan yapılmıştır. Kapılarda da aynı durum söz konusudur. Tablalı kapıların bazılarında ve kapının üstünde ışıklık yapılarak cam kullanılmıştır. Dökme demir ise bu pencere, ışıklıklarda parmaklık olarak ve kapı kol ve kilitleme sistemlerinde kullanılmıştır. Kapı halkalarında demir, tokmaklarda ise pirinç ve tunç alaşım kullanılmıştır. Yapım tekniği olarak demir kullanılmışsa dövme, pirinç ve tunç kullanılmışsa dökme yöntemi kullanılmıştır. Kapı tokmak ve halkaları kapı süslemelerinin bir tamamlayıcısı olmakla birlikte gelen kişiye bir takım mesajlar da vermektedir. Kapı halkaları kapıyı çekip kapatmaya yararken tokmaklar kapı zili yerine kullanılmıştır. Özellikle kadın eli şeklinde yapılan kapı tokmakları el üzerinde yüzük varsa ev sahibinin evli olduğunu ifade etmektedir. Bu şekildeki kapı tokmakları ülkemizde yaygın olarak kullanılmıştır. Türk kültüründeki ev sahibinin eline dokunan kişinin ev sahibine, ev sahibinin de misafire kötülük yapmayacağı düşüncesi ile de kadın eli şeklindeki tokmakların yaygın kullanılması açıklanabilir (Çal 1999: 278). Ayrıca geleneksel konutların kapılarında bazen iki ayrı tokmak da görülebilmektedir. Tokmaklardan birisi kalın ses çıkarırken, diğeri ince ses çıkarmakta ve

gelen kişi bayansa ince ses çıkaran tokmağı, erkekse kalın ses çıkaran tokmağı kullanarak ev sahibine gelen kişinin erkek veya kadın olduğu bilgisi verilmiş olur. (Bu bilgilere arazi çalışmaları sırasında yapılan sözlü görüşmelerde ulaşılmıştır.)

Alanya konut kapıları Kaleiçi konutları ve konaklar olarak incelenmiştir.

Kaleiçi Konutları

Kaleiçi’nde bulunan konutlarda arazinin oldukça eğimli olmasından dolayı birçoğunda avlu veya bahçe bulunmamaktadır (Şekil 3). Kaleiçi Alanya’nın ilk yerleşim yeri olarak düşünüldüğünde incelenen kapılar içerisinde nitelikli ve niteliksiz kapılar olduğu görülmüştür. Yani dış kapı olarak çakma kapılar olduğu gibi tablalı kapılar da bulunmaktadır.

Kaleiçindeki konutların giriş kapılarında genel olarak halk arasında “demirci bahası” (Hacıkura,2000:131) adı verilen “kapazlama” ya da “bindirme” olarak bilinen demir anahtarlı kilit sistemi kullanılmıştır (Şekil 4). Ayrıca kapı kanatları kasaya iki uzun demir parçanın ortasından birbirine geçerek kıvrılıp dövülmesiyle oluşan demircilerin yaptığı bir menteşe türü olan “güllap” (Hacıkura,2000: 179) adı verilen demir elemanlarla birleştirilmiştir. Bir başka menteşe türü olan yaprak menteşe de bazı kapılarda görülmektedir (Şekil 6). Kilitten sonra kanatların içeriden ve dışarıdan açılıp kapanmasını sağlayan “traka” adı verilen ve taş duvarın ahşap ile kaplı tavan tarafında iki esnek ahşabın bir tarafı sabit diğer tarafı tavanla arasında boşluk kalacak şekilde bombeli yerleştirilmiştir (Şekil 5). Parçanın uç kısmında oluşturulan girinti kasada açılan boşluğa girmektedir. Esnek olan parça kasadaki bu boşlukta aşağı ve yukarı hareket etmektedir. Aşağıdayken kanatlar kasa ile bu parçada yapılan dişe girer ve kanat açılmaz. Kapının içeriden açılabilmesi için ahşap çubuklar yerleştirilmiş ve bu çubuklar yukarı hareket ettirildiğinde kapı açılabilir. Kapının dışarıdan açılabilmesi için aynı hareketli çubuklara bağlı aşağı yukarı hareket etmesini sağlayan “şıpdüşen” (Hacıkura,2000: 137) adı verilen metal bir sistem bulunmaktadır.

Kaleiçi’nde 10 adet kapı incelenmiştir.

Kaleiçi Çakma (Lata) Kapılar

İncelenen kapılar içerisinde 3 adet çakma kapı tespit edilmiştir. Bu kapılardan iki tanesi tek kanatlı iki tanesi de çift kanatlı dış kapılardır (Şekil 7-8-9). Basit olarak yan yana sıralanmış belli kalınlıkta dikey tahtalar, arkalarından yatay üç adet kayıta çakmak suretiyle tutturulmuştur. Çakma çivi izleri kapının ön kısmından izlenebilmektedir. Tek kanatlı Şekil 7’de bulunan kapı boyanmıştır fakat oldukça yıpranmış durumdadır. Kapının eski kilit sistemi kullanılamaz durumda olup, “gargacık” adı verilen (Hacıkura, 2000: 145) çengelli bir kilit ve kapı halkalarına asma kilit takılarak bir kilit sistemi oluşturulmuştur. Kapıda pervaz ve kasa bulunmaktadır. Kapının üzerindeki izlerden daha önce başka bir yerde kullanılıp buraya daha sonra getirildiği anlaşılmaktadır. Tek kanatlı Şekil 9’da bulunan kapı önceki kapı ile aynı şekilde yapılmış olup, pervaz bulunmamaktadır. Yalnızca kasa üzerine kanat yapılmıştır. Bu kapıda da çakma çivi izleri ön taraftan izlenmektedir. Kapı oldukça yıpranmış olup kullanılamaz durumdadır. Kapı üzerinde asma bir kilit ve demirden kapı kolu bulunmaktadır. Şekil 8’de bulunan çift kanatlı kapı Kaleiçi’ndeki örnekler arasında kapı üzerinde ışıklık olması bakımından farklıdır. Dikdörtgen şeklinde yapılmış olan camekân şeklindeki bu ışıklıkta demir parmaklık bulunmaktadır. Kapı çakma tekniğiyle yapılmış, sonradan boyanmış, iyi durumda ve kullanılmaktadır. Kapı üzerine ince bir çizgi şeklinde çerçeve dönülerek bir süsleme yapılmıştır. Çakma çivi izleri ön kısımdan izlenebilmektedir. Kapı arkasında yatay üç sıra kayıt yanında açılan kanat üzerine bu kayıtlar arasına çapraz tahtalar

atılarak kapının mukavemeti arttırılmıştır. Kapı kasası ve pervazı bulunan kapıyı dış etkilerden korumak amacıyla üzerine bir sundurma yapılmıştır. Demirci bahası (Kapazlama-bindirme) kilit sistemi kullanılan kapı üzerinde aynı zamanda günümüzde kullanılan göbekli kilit de mevcuttur. Göbekli bir kapı halkası kapının açılan sağ kanadında bulunmaktadır.

Kaleiçi Çatki (Tablalı) Kapılar

İncelenen kapılar içerisinde 5 adet tablalı kapı tespit edilmiştir. Bunlardan dört tanesi tek kanatlı (Şekil 10-11-12-13), bir tanesi de çift kanatlı (Şekil 14) kapılardır. Şekil 10'daki kapı 15 tablalı kasalı ve pervazlı tek kanatlı bir dış kapıdır. Kapı üzerine dış etkilerden korunabilmesi için sundurma yapılmıştır. Kapı üzerinde günümüzde kullanılan göbekli bir kilit sistemi ve kapı kolu bulunmaktadır. Şekil 11'deki kapı 6 tablalı bir kapıdır. Oldukça yıpranmış olan bu kapıda demirci bahası kilit sistemi yanında günümüz göbekli kilit sistemi de bulunmaktadır. Kanat üzerinde kapı kolu ve tokmak izleri bulunsa da günümüze ulaşamamıştır. Süsleme olarak tablalar üzerinde geometrik bir düzenleme yapılmıştır. Şekil 12' de bulunan tek kanatlı kapı, yedi tablalı olarak yapılmıştır. Üst ve alt tablada üçer, ortada ise tek tabladan oluşan kabartmalı geometrik bir süsleme bulunmaktadır. Oldukça yıpranmış olan kapıda demirci bahası kilit sistemi bulunmaktadır. Bunun dışında kapının hiçbir metal aksamı kapı üzerinde bulunmamaktadır. Çift kanatlı bir kapı olan Şekil 14'deki kapının her bir kanadı altı tabladan oluşmaktadır. Altta üç adet dikey kabartmalı rölyef bezemeli tabla varken ortada yatay bir tabla bırakılmış, onu üzerindeki geniş kısımda ise künde kari denilen geometrik bir bezeme ve onun üzerinde yatay bir tabla ile kapı kompozisyonu tamamlanmıştır. İncelenen kapılar arasında süsleme bakımından farklı bir niteliğe sahip olan kapıda demirci bahası kilit sistemi, günümüz göbekli kilit sistemi ve şıpdüşen kilit bulunmaktadır. Şıpdüşen kilit sistemi olduğu için içeride traka kilit sistemi olduğu söylenebilir.

Karma Kapılar

Bu tür kapılarda kapı kanadının ön yüzü tablalı, arka yüzü ise çakma tekniği ile yapılmaktadır. Bu türden iki kapı tespit edilmiştir (Şekil 15-16). Şekil 15'de bulunan çift kanatlı kapı günümüzde restorasyonu yapılmış olan bir yapı üzerinde bulunmaktadır. Kasa ve pervazı bulunan kapının dış ön yüzü her kanat tek tablalı yapılmışken, iç mekâna bakan arka yüzü üç sıra kayıtlı ahşapların birbirine tutturulmasıyla çakma tekniğiyle yapılmıştır. Kapı her iki kanadında göbeksiz halkalar mevcuttur. Kilit sistemi olarak demirci bahası kilit sistemi ve şıpdüşen kilit kullanılmıştır. Kapı arka yüzünde ise traka kilit sistemi mevcuttur. Şekil 16'da bulunan çift kanatlı kapının ön yüzü, her bir kanatta iki tabla yapılarak çatki tekniği ile, arka yüzü ise yanyana getirilen tahtalar, üç sıra kayıtlı birbirine bağlanarak çakma tekniği ile yapılmıştır. Kasa ve pervazlı yapılan kapıda demirci bahası kilit sistemi ve şıpdüşen kilit bulunmaktadır. Kapı arka yüzünde traka kilit sistemi de mevcuttur. Kapı cumbanın altında olduğu için dış hava koşullarından korunmasını sağlayan doğal bir niş oluşmuştur. Bu nişin ahşaptan olan tavan kısmında yıldız şeklinde süsleme bulunmaktadır.

Konak Yapıları

Kale dışında konak olarak adlandırılan yapılarda Kaleiçindeki konutlara göre daha nitelikli kapılar görülmektedir. Çalışma kapsamında 11 adet konak kapısı incelenmiştir. İncelenen konak kapıları arasında yalnızca çakma tekniği ile yapılan kapı bulunmamaktadır. Bu kapılardan altı tanesi karma kapılar grubuna, dört tanesi tablalı kapılar grubuna girmektedir.

Çatki (Tablalı) Kapılar

Altı adet tespit edilen bu kapılar görece daha nitelikli yapılarda görülmektedir. Şekil 17 de bulunan çift kanatlı kapı her bir kanatta iki alt, iki üst ve bir orta tabla olmak üzere beş tablalı olarak yapılmıştır. Kapı tablaları rölyef yani kabartma bezemelidir. Kapının geleneksel kilit sistemi günümüz üç adet göbekli kilit sistemi ile değiştirilmiştir. Kapı sentetik beyaz boya ile boyanmış olup, kadın eli şeklinde pirinç döküm kapı tokmağı bulunmaktadır. Ayrıca açılan sağ kanat üzerinde yatay pirinç döküm bir kapı kolu bulunmaktadır. Kapıda kasa ve pervaz bulunmaktadır. Kapının üst kısmında bitkisel bezeme şeklinde demir parmaklıklı cam bir dikdörtgen ışıklık bulunmaktadır. Yine aynı yapıya ait olup, servis kapısı olarak kullanılan Şekil 18 de bulunan çift kanatlı kapı da Şekil 17 de bulunan kapı gibi sentetik beyaz renk boya ile boyanmıştır. Kapı kanatlarının her biri iki tablalı kanattır. Kasa ve pervazdan oluşan kapıda demirci bahası kilit sistemi kullanılmıştır. Kanat üzerinde başka bir metal malzeme bulunmamaktadır. Kapı üzerinde demir parmaklıklı dikdörtgen camsız kapı üzeri ışıklığı bulunmaktadır. Şekil 19 da çift kanatlı ve her bir kanatta iki alt, iki üst ve bir orta tabla olmak üzere beş tablalı olarak yapılmıştır. Tablalar rölyef bezemelidir. Kapı profilli pervaz ve kasa bulunmaktadır. Bu kapı da diğer iki kapı gibi sentetik boya ile boyanmıştır. Kapı üzerinde demirci bahası kilit sistemi, günümüz göbekli kilit sistemi birlikte bulunmaktadır. Şekil 17 de olduğu gibi pirinç döküm kadın eli şeklinde kapı tokmağı bulunmaktadır. Ayrıca kapının açılan sağ kanadı üzerinde pirinçten yatay kapı kolu bulunmaktadır. Kapının üst kısmında bitkisel bezeme şeklinde demir parmaklıklı dikdörtgen şeklinde cam bir kapı üzeri ışıklık bulunmaktadır. Demir parmaklık üzerindeki rakamlarda “1923” yazmaktadır. Bu muhtemelen yapı bu tarihte inşa edilmiş olmalıdır. Şekil 20 de bulunan çift kanatlı kapı dört tablalı olarak yapılmış, altta iki tabla, ortada bir tabla ve üstte tek korkuluklu ve cam ışıklıklı bir tabladan oluşmaktadır. Kanatlar üzerindeki tablalar kabartma bezemelidir. Kasalı yapılan kapı üzerinde yarım daireye yakın bir formda camlı ve parmaklıklı kapı üzeri ışıklığı bulunmaktadır. Kapı kanadının açılan sağ tarafında günümüze ait bir kapı kolu bulunmaktadır. Kapı sentetik boya ile boyanmıştır. Şekil 21 de bulunan çift kanatlı kapı da diğer kapılar gibi boyanmıştır. Kasa ve profilli pervazdan oluşan kapı kanatlarının her biri üç tabladan oluşmaktadır. Kapı kanatlarının iç kısmı üç tablalı geometrik bezemelidir. Kapının üst kısmında yarım daire formunda merkezden çıkan ışın görünümünde dilim dilim kayıtları bulunan vitray renkli camlı kapı üstü ışıklığı bulunmaktadır. Kapı üzerinde demirci bahası kapı kilidi bulunmaktadır fakat kapı arkasında bulunan metal aksamı korunamamıştır. Pirinç kapı kolu kırılmıştır ve kanatlar üzerinde göbeksiz iki adet kapı halkası bulunmaktadır. Şekil 22’de bulunan kapı tek kanatlı iki adet kapıya sahiptir. Bu kapının iki adet olmasının sebebi haremlik selamlık giriş kapıları olmasıdır denilebilir. Kapının birisi doğrudan üst kata çıkan merdivenlere açılırken, diğeri alt kata açılmaktadır. Bu türden çift girişli kapılar Alanya evlerinde görülmektedir. İlk dönemlerde haremlik selamlık olarak düşünülen ayrı girişler, daha sonra aileler kalabalıklaştıkça ayrı evlere dönüştürülerek kullanılmış olmalıdırlar. Merdivenin olduğu kısma perde çekilerek iki ayrı kapıdan giren kişilerin birbirlerini görmesi engellenmiş olmalıdır. Üstü demir parmaklıklı dikdörtgen camlı kapı üzeri ışıklığa sahip kapılar pervazlı ve kasalı olarak yapılmışlardır. İki kapı birbirinden dikey kalın kesitli ahşap kasa ile ayrılmaktadır. Kanadın biri 12 birbirine eşit tabla ve en üstte 3 eşit tabladan oluşan kabartma bezemeli tablalardır, diğeri kanat ise dokuz eşit tabladan ve en üstte üç eşit tabladan oluşan yine kabartma bezemeli tablalı kapı kanatlarıdır. Kapı kanatları üzerinde günümüze ait kapı kolları bulunmaktadır. Orijinal metal aksamı günümüze ulaşamamıştır.

Karma Kapılar

Yedi adet tespit edilen bu tür kapılarda kapının ön yüzü tablalı kapı, iç mekâna bakan arka yüzünde ise çakma kapı tekniğinde yapılmıştır. Şekil 23 de bulunan çift kanatlı kapının her bir kanadı iki tablalı olarak yapılmıştır. Kasa ve pervaz bulunan kapıda demirci bahası kilit sistemi, kapının açılan sol tarafında demir kapı kolu ve pirinç döküm kadın eli formunda kapı tokmağı bulunmaktadır. Kapının ön yüzünde gargacık kilit sisteminin günümüzdeki kullanım şekli ile kapıya asma kilit takılmıştır, arka yüzünde ise gargacık kilit sistemi kullanılmıştır. Kapının arka kısmı üç kayıtlı çakma kapı tekniği ile yapılmıştır. Kapıda yaprak menteşe kullanılmıştır. Şekil 24'de bulunan kapı da Şekil 2' de bulunan kapıyla aynı yapıdadır. Misafir girişine ait olan çift kanatlı kapı pervazlı ve kasalı olarak yapılmıştır. Her bir kanatta dört tabladan oluşmaktadır. Tablalar birbirine eşit dikdörtgen ve içerisinde dikey kabartma bezeme bulunmaktadır. Kapının iç kısmı üç yatay kayıtlı birbirine bağlanan tahtaların bir araya gelmesiyle çakma kapı tekniğinde yapılmıştır. Sol kanat üzerinde demirci bahası kilit sistemi, sağa açılan kanatta ise kare göbekli bir adet kapı halkası ve kapı tokmağı izi bulunmaktadır. Kapı tokmağı günümüze ulaşmamıştır. Güllap menteşe kullanılmıştır. Bu kapı diğer kapıdan biraz daha büyüktür. Hayvanları ile gelen misafirlerin kullandığı kapıdır. Yapının zemin katında ahır bulunmaktadır. Şekil 25 de bulunan çift kanatlı kapının ön yüzündeki her bir kanat iki tabladan oluşmaktadır. Kapının iç mekâna bakan arka yüzü ise çakma kapı tekniğindedir. Kapıda yaprak menteşe kullanılmış olup, demirci bahası kilit sistemi bulunmaktadır. Ayrıca şıpdüşen kilit de kapının açılan sağ kanadında bulunmaktadır. Buna paralel olarak iç kısımda traka kilit mevcuttur. Kapı üzerinde kapı kolu ve tokmak izleri bulunsa da bunlar mevcut değildir. Şekil 26 da bulunan çift kanatlı kapı kasa ve pervazdan oluşmaktadır. Her bir kanat üzerinde altı tabla ve kapının üst kısmında dikdörtgen formunda dikey parmaklıklı camlı kapı üzeri ışıklığı bulunmaktadır. Kapının üzerindeki metal aksam günümüze ulaşmamıştır ve kapının iç mekâna bakan arka kısmı çakma kapı tekniği ile yapılmıştır. Şekil 27 de bulunan çift kanatlı kapı profilli pervaz ve kasadan oluşmaktadır. Kapı kanatlarının dış yüzü tek tablalı, iç kısmı ise üç kayıtlı tahtaların bir araya getirildiği çakma kapı tekniği ile yapılmıştır. Kapı üzerinde demirci bahası kilidi ve şıpdüşen kilit sistemi, arka yüzünde ise traka kilit sistemi bulunmaktadır. Şekil 28 profilli pervaz ve kasadan oluşmaktadır. Kapı kanadı iki tabladan oluşmakta olup kapı üzerinde düşey parmaklıklı dikdörtgen ışıklık bulunmaktadır. Kapının iç mekâna bakan yüzünde çakma kapı teniği uygulanmış olup, kapı üzerinde demirci bahası kilit sistemi bulunmaktadır. Şekil 29 da bulunan kapı pervaz ve kasalı bir kapı olup, her bir kanat üç tabladan oluşmaktadır. Kapının iç mekana bakan yüzü çakma kapı tekniğindedir. Kapı çift kanatlıdır fakat bilinen çift kanatlı kapılardan farklı olarak iki kanadın ortasına yapılan dik bir kayıt ile her iki kanadın açılması sağlanmış ve kapılar haremlik-selamlık kapıları olmak üzere ayrı kullanılmıştır. Her iki kanat üzerinde göbeksiz kapı halkaları, demirci bahası kilit sistemi ve vurulan kısmı aslan başı şeklinde, tokmağı bulunmayan tokmak izi bulunmaktadır.

SONUÇ

Arazi yapısı nedeniyle bahçesi olmayan Alanya konutlarında bahçe veya avlu kapısı istisna bazı örnekler dışında bulunmamaktadır. Bu örnekler de orijinal olmayan sonradan eklenmiş kapılar olduğu için araştırma kapsamına alınmamıştır. Kale içinde bulunan konutların dış kapılarında çakma, çatki ve karma kapılar olmak üzere çeşitlidir. Bu yapım tekniklerinin yapı sahiplerinin maddi durumları ile alakalı olup olmadığı tam olarak tespit edilememiştir. Bazı nitelikli taş ve ahşap işçiliği olan ve nispeten tek kanatlı çakma kapı kullanılan konutlara göre daha büyük olan konutlarda da çakma kapı kullanıldığı, bazılarında da dışa bakan ön yüzlerinde çatki, arka yüzlerinde çakma tekniği kullanıldığı tespit edilmiştir. Konak olarak nitelendirdiğimiz yapıların dış kapılarında ise sadece çakma kapı kullanılan örnek

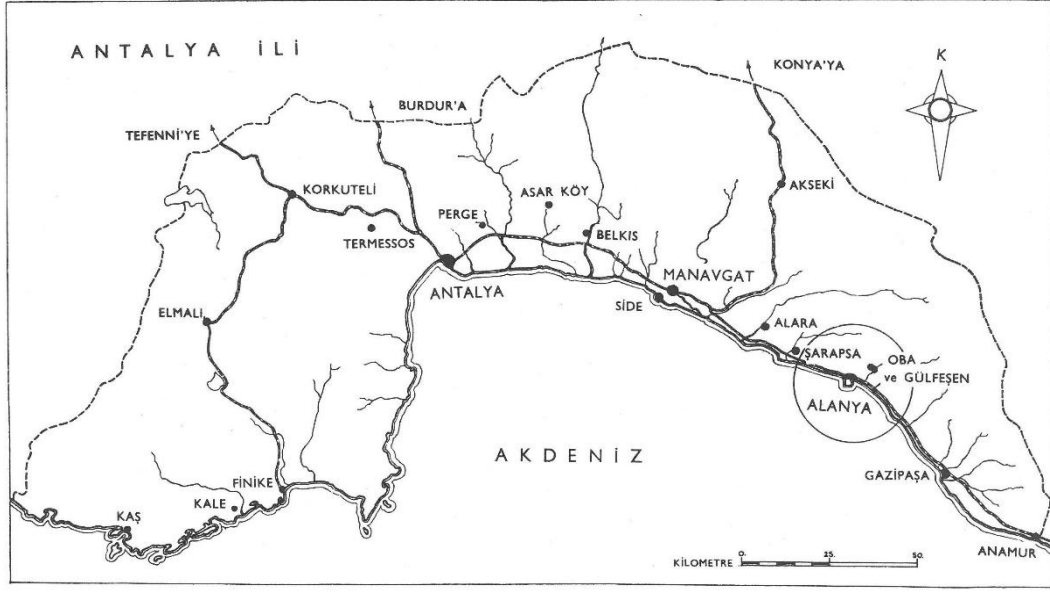
bulunmamaktadır. Tamamı çatki veya dışa bakan ön yüzü çatki, arka yüzleri çakma tekniği ile yapılmış kapılar tespit edilmiştir. Genel olarak incelediğimiz kapılara baktığımızda çok fazla süslemeli kapı örneği görememekteyiz. Çakma yani tablalı kapılarda rölyef tekniğine daha sık rastlanmaktadır. Bu teknikte kapı kanatlarındaki yatay ve düşey kuşaklar farklı sayı ve ölçülerde kurgulanmıştır. Yalnızca şekil 14’de bulunan kapıda künde kari bezeme diyebileceğimiz geometrik bezeme bulunmaktadır. Kapılar üzerinde günümüze kadar gelebilmiş kapı halkaları göbeksiz veya daire göbekli kapı halkalarıdır. Kilit sistemi olarak traka, kapazlama (demrci bahası) ve şıpdüşen kilit sistemi kullanılmıştır. Kapılarda “güllap” olarak adlandırılan menteşe kullanılmıştır. Kapılar üzerindeki tokmaklar çok fazla korunamamıştır. Kapıların birçoğunda tokmak olduğu kapı üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır. Korunarak günümüze kadar gelen tokmalardan konak yapılarında tespit edilen kadın eli şeklindeki örnekler önemlidir. Bu kapı tokmakları Avrupa’dan ülkemize gelmiş ve ülkemizde geleneksel konutlarda çok sık görülmekle birlikte ilk olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmemektedir. Tarsus, Beypazarı, Hatay, Amasya, Niğde, Diyarbakır, Erzurum, Kastamonu, Uşak, Yalvaç, Kayseri ve daha birçok yörede benzer örnekleri görülmektedir (Çal 1999: 278). Yöresel olarak kapılarla ilgili olarak çok fazla araştırma yapılmamıştır. Akseki İlvat bölgesinde bulunan kapılar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir (Sağiroğlu vd. 2016). Bu bölgede bulunan yapılar Alanya’da bulunan konutlardan farklı olarak bahçeli veya avlulu evlerdir ve avlu kapıları yalnız örneklerle birlikte geometrik ve bitkisel bezemeli kapı kanatları görülmektedir. Akseki İlvat bölgesinde konutların ana giriş kapıları Alanya kapılarında olduğu gibi sadedir. Alanya konutlarında karma kapı olarak sınıflandırdığımız kapı tiplerine benzemektedir. Akseki oda kapılarında görülen geometrik bezeme, Alanya’da bir konutta dış kapıda kullanılmıştır. Benzer bir dış kapı örneği Afyonkarahisar evi dış kapısında görülmektedir (Yıldırım 2006: 78). Yapılan araştırmada geleneksel Afyon konutlarında bu bezeme çok fazla görülmediğinden bahsedilmektedir. Kapı kilitlerine baktığımızda şıpdüşen kilit sistemi ve traka kilit sistemi Akseki İlvat bölgesi ve Afyon kapılarında da görülmektedir. Kullanılan malzemelerin ve ihtiyaçların benzer olması nedenleri ile sorunlara benzer çözümler bulunmuştur. Kapıların şekillenışı, kilit, tokmak ve halka sistemleri benzer özellikler göstermektedir.

Geleneksel konut mimarisinin önemli ölçüde korunmuş örneklerine sahip Alanya’da dış kapı örnekleri gerek kullanıcılarından kaynaklanan, gerek restorasyon sırasında yapılan değişiklikler, gerek de yeterince korunamaması gibi durumlardan kaynaklanan bir takım değişiklik ve bozulmalara maruz kalmıştır. Günümüze kadar bir şekilde gelebilen kapıların birçoğu bakım adı altında sentetik esaslı boya larla boyanarak, orijinallikleri yok edilmiştir. Birçok yapının kapılarında kilit, tokmak, halka, kapı kolu gibi metal akşamların boyanmış olduğu görülmektedir. Kapıların yapıdaki konumları, bezemeleri, kilit ve kapı tokmakları somut kültürel mirasın önemli örnekleridir. Ülkemizde giderek azalan bu örneklerin, yapım teknik ve teknolojilerinin, kilit sistemlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması oldukça önemlidir. Kullanılan malzeme ve tekniklerle ustadan ustaya sürdürülebilir şekilde aktarılan yapılar ve yapıların küçük bir ögesi olan ve çalışma kapsamında da incelenen kapıların korunması ve belgelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın bölgede yapılması planlanan restorasyon çalışmalarında bir altlık olarak kullanılması beklenmektedir.

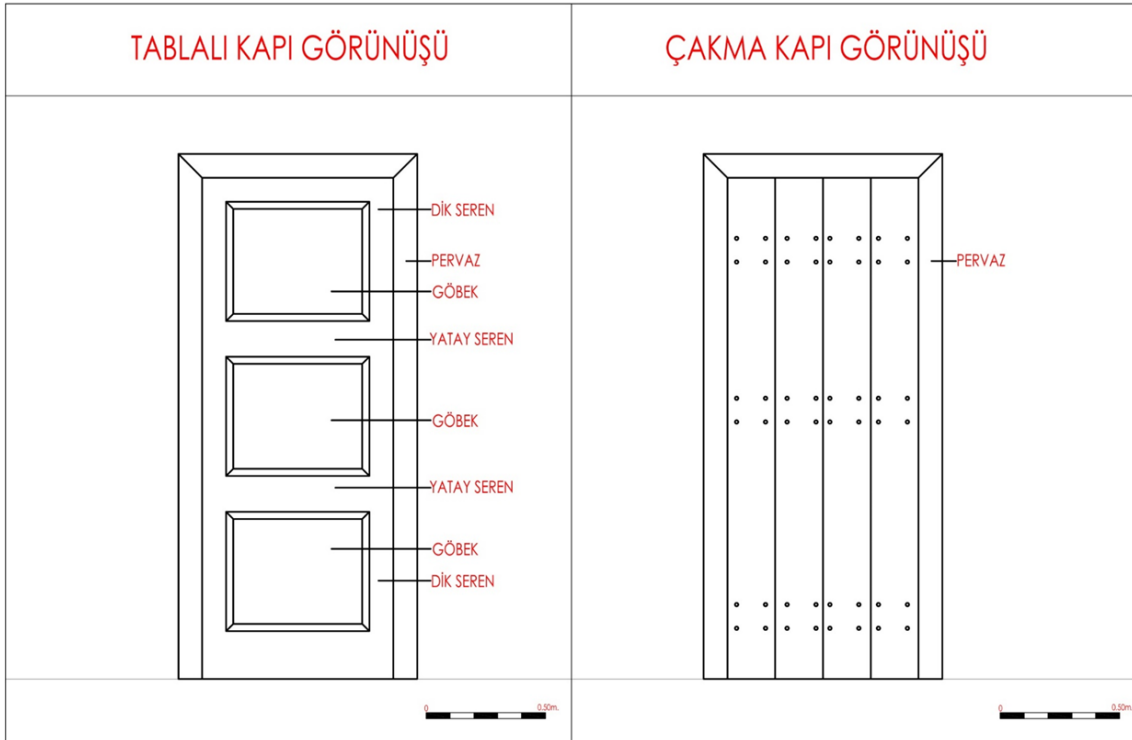
KAYNAKLAR

- Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm ve Müdürlüğü. (2010). Dünden Bugüne ANTALYA. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Binan, M. (2000). Ahşap Kapılar ve Metal Tamamlayıcı Elemanlar. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Çal, H, (1999). “Osmanlı kapı Halkaları ve Tokmakları” Osmanlı 11.Cilt, sf.271-285 Edt.Güler ERKAN Ankara.
- Eldem, S.H. (1954). Türk Evi Plan Tipleri. İstanbul. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Hacıkura N. (2000). “Alanya’da Müftüoğlu Evi Restorasyon Projesi”. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- Hasol, D. (1995). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- İzgi, U., Aysel, B.B., “Kapılar ve Hafif Bölmeler” 1-2 Cilt, Yem Yayınları, İstanbul, 2003.
- Konyalı, İ. H. (1946), Alanya, Ayaydın Basımevi, İstanbul,
- Kökten İ.K., “Tarsus-Antalya Sahil Seridi Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları Hakkında”, Türk Arkeoloji Dergisi, S. VII, 1959- 2:3-9.
- Sağıroğlu Ö, Kınıklıoğlu T., Karayazı S.S. (2016), “Akseki, İlvat Bölgesi Ahşap Kapı Tipolojisi ve Kilit Sisteminin 'Traka-Tıfraz' Belgelenmesi” TÜBAV Bilim Dergisi, Yıl: 2016, Cilt:9, Sayı:3, Sayfa: 10-30.
- Strabon, (1987),Coğrafya, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Çev. Adnan Pekman, İstanbul.
- Şener H. (1984). “Alanya’da Geleneksel Konutlar” İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi İstanbul.
- Yıldırım K., (2006). “Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapılar Üzerine Bir Araştırma” Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi. Cilt 21, No 1, 75-85.
- URL1, <https://www.alanya.bel.tr/S/399/Tarihce>

ŞEKİLLER

Şekil 1. Alanya (Lloyd-Rice,1989:XV)

Şekil 2. Çakma ve Tablali Kapı Görünüşü

Şekil 3. Kaleiçinden görünüm (URL1)

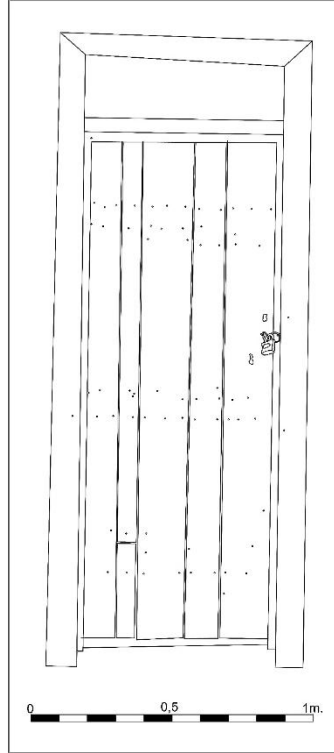
Şekil 4. Demirci Bahası ve Şıpdüşen Kilit

Şekil 5. Traka Kilit

Şekil 6. Yaprak Menteşe

Şekil 7. Tek Kanatlı Çakma Kapı

Şekil 8. Çakma Kapı

Şekil 9. Çakma Kapı

Şekil 10. Tablalı Kapı

Şekil 11. Tablalı Kapı

Şekil 12. Tablalı Kapı

Şekil 13. Tablalı Kapı

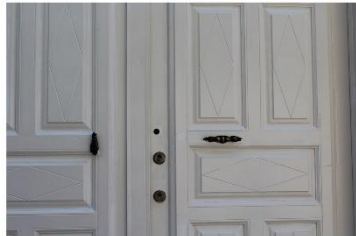
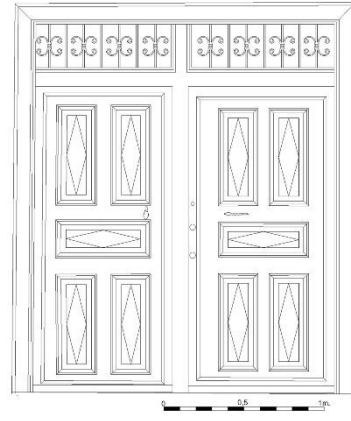
Şekil 14. Çift Kanatlı Tablalı Kapı ve Şıpdüşen Kilit Sistemi

Şekil 15. Çift Kanatlı Karma Kapı ve Traka Kilit Sistemi

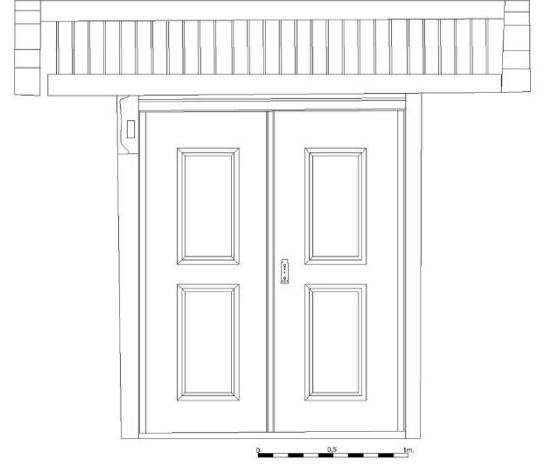

Şekil 16. Karma Kapı

Şekil 17. Çift Kanatlı Tablalı Konak Kapısı

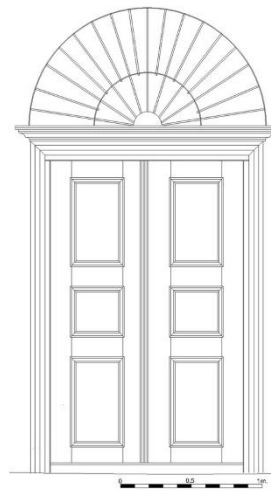
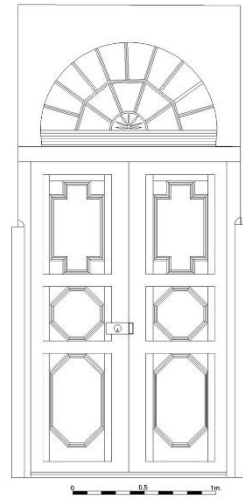
Şekil 18. Tablalı Kapı

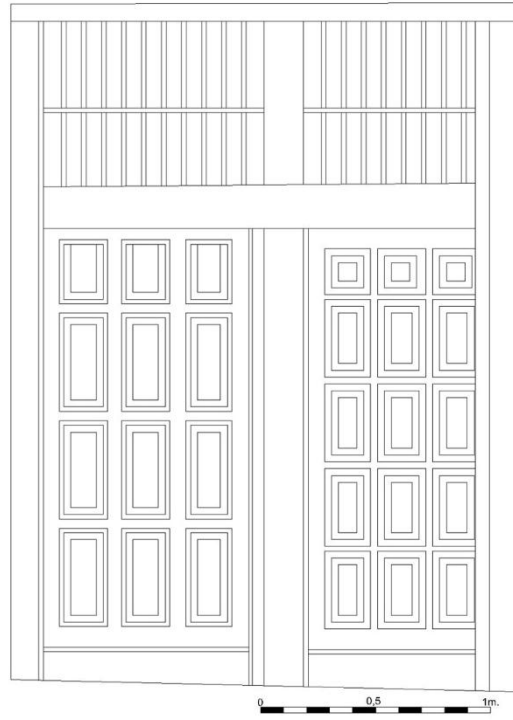
Şekil 19. Tablalı Kapı ve Tokmağı

Şekil 20. Işıklıklı Tablalı Kapı

Şekil 21. Işıklıklı Tablalı Kapı

Şekil 22. Çift Girişli Kapı

Şekil 23. Karma Kapı ve Metal Aksamı

Şekil 24. Karma Kapı ve Kilit Sistemi

Şekil 25. Karma Kapı ve Şıpdüşen Kilit Sistemi

Şekil 26. Karma Kapı

Şekil 27. Karma Kapı ve Şıpdüşen Kilit Sistemi

Şekil 28. Işıklıklı Kapı ve Kapazlama Kilit Sistemi

Şekil 29. Işıklıklı Kapı Tokmak ve Kilit Sistemi